

Slaaptrek van Merels *Turdus merula* in Peize: een armoede-verschijnsel?

PETER VENEMA

Inleiding

Veel vogelaars kennen het verschijnsel slaaptrek bij Merels alleen uit de literatuur. Dit blijkt ook als we in de avifauna's kijken die over de vogelbevolking van Noord-Nederland zijn verschenen.

Informatie over merelslaapplaatsen ontbreekt (Boekema, Glas & Hulscher 1983), is fragmentarisch (Van der Ploeg et al. 1979) of geeft slechts een globaal beeld (Van Dijk & Van Os 1982).

In dit artikel wordt een aantal aspecten belicht van merelslaaptrek, zoals die in de periode 1985-1988 in Peize is vastgesteld.

Centraal staat daarin een reeks systematisch uitgevoerde tellingen uit 1988.

Gebied

Het onderzoek is uitgevoerd in de gehele bebouwde kom van Peize en heeft zich toegepast op de grootste slaapplaats. Deze is gelegen in een dicht bosje van 15-25 jaar oude Fijnsparren *Picea abies*. De bomen staan hier 2-4 meter uit elkaar en er is vrijwel geen ondergroei aanwezig. Dit bosje, met een oppervlakte van amper een hectare ligt aan de oostkant van het dorp in een nog jong park, plaatselijk bekend als "Bosplan" (figuur 1).

In de zomermaanden sliepen de Merels niet in het Sparrebosje zelf, maar in een dicht struweel van jonge Eiken *Quercus robur* en Berken *Betula pubescens*, 50 meter ten oosten van de naaldbomen. De afstand is zo gering dat beide plaatsen tot dezelfde slaapplaatsen gerekend worden.

Methode

Eind augustus 1985 werd de rust van een heerlijke nazomeravond in Peize onderbroken door meer dan 60 Merels die in een kwartier tijd allemaal met grote haast in eenzelfde richting overvlogen. Dit gedrag was te demonstratief om als vogelaar te kunnen negeren. De vogels konden worden gevolgd en zo werd al spoedig de ligging van de slaapplaats vastgesteld.

Het tellen van de vogels was minder eenvoudig. Binnen twee dagen werd al duidelijk dat Merels uit alle richtingen kwamen aanvliegen. Gezien de ligging (een sparrebosje aan alle kanten omringd door jong loofbos) was een volledige telling vanaf een waarneemplaats op één avond niet realiseerbaar.

Figuur 1. Bebouwde kom van Peize en detail van het Bosplan.
Map of Peize with detail of the roost area.

- = slaapplaats roost
- ★ = telpost counting site

Voor een compleet overzicht van alle aanvliegerichtingen waren drie telposten nodig (figuur 1, en verder in de tekst aangeduid als telpost noord, oost of zuid). Op elke telpost werden de Merels geteld bij het oversteken van een bospad.

Per vijf minuten werd het totaal aantal Merels opgeschreven dat naar de slaapplaats vloog of deze weer verliet.

Naast aantallen werd, indien mogelijk, aantekening gemaakt van het gedrag van Merels, de verschillende roepen die de vogels lieten horen, vliegroute, leeftijd, rui en geslacht.

De Merels zijn alleen 's avonds geteld, van

ongeveer 40 minuten voor zonsondergang tot zo'n 40 minuten na zonsondergang, afhankelijk van het bewolgingspercentage. Het tellen werd gestaakt als er gedurende 5 minuten geen nieuwe Merels naar de slaapplaats waren gevlogen en daar niet meer door Merels werd geroepen.

In 1985 en 1986 zijn geen complete slaapplaattellingen gehouden. Er is in 1985 op vijf avonden en in 1986 op negen avonden geteld, meestal vanaf telpost noord. In 1987 is niet geteld maar wel vastgesteld dat de slaapplaats in gebruik was. In 1988 is systematisch merelslaaptrek geteld. Om de veertien dagen werd een complete telling gehouden. Dat wil zeggen dat op drie opeenvolgende avonden op elk van de telposten geteld is. De waarnemingen van de drie telposten vormen samen een complete telling. Er is aangenomen dat Merels niet dagelijks van aanvliegrichting veranderen. Zodoende wordt de kans op ondertelling en dubbeltelling vrij klein geacht. De reeks complete tellingen is in september en oktober onderbroken. In deze twee maanden is om de veertien dagen slechts 1 telpost (oost) bezocht.

Behalve het regelmatig tellen van de merelslaapplaats in het Bosplan, is in 1988 de gehele bebouwde kom onderzocht om andere slaapplaatsen en slaapvluchten van Merels te karteren. Op de fiets werd in de avondschemering telkens een ander deel van het dorp doorkruist, waarbij alle slaaptrekbewegingen van Merels op een kaart zijn ingetekend. Op deze wijze werd nog een aantal slaapplaatsen ontdekt en kon de actieradius van de Merels op de slaapplaats in het Bosplan worden vastgesteld. De slaapplaatsen buiten het Bosplan zijn in de winterperiode eenmalig geteld.

Telfouten

De ligging van de telposten ten opzichte van elkaar is zodanig dat een goede afbakening van de telsectoren was verzekerd. Dubbeltellingen zijn wat dat betreft uitgesloten. Uit literatuur (Stephan 1985) is bekend dat op sommige slaapplaatsen het aantal Merels van dag tot dag kan wisselen. Op grond van het aantalsverloop in 1988 bestaat niet de indruk dat het aantal Merels op de slaapplaats sterke dagelijkse schommelingen vertoonde. Telfouten ten gevolge van een dagelijks sterk variërend aantal vogels op de slaapplaats lijken daarom onwaarschijnlijk. Stephan (1985) noemt dat de aankomst van Merels op een slaapplaats in Berlijn kan uitlopen van twee uur voor zonsondergang tot 50 minuten na zonsondergang. In Peize is nooit vroeger dan

50 minuten voor zonsondergang gestart met het tellen van de merelslaaptrek. Het is daarom mogelijk dat zeer vroeg arriverende Merels niet geteld zijn.

Tussen het moment dat loofbomen en struiken in blad raakten (mei) en het verlies van dit blad (vanaf augustus) was het uitzicht op de telposten noord en zuid een stuk slechter dan in de wintermaanden. Ondertelling is hiervan het gevolg geweest. In de zomer bedroeg de telfout op de telposten noord en zuid samen gemiddeld ruim 22% van het aanwezige aantal. Dit blijkt uit het resultaat van telpost oost, waar de Merels die via noord en zuid arriveerden, 's zomers nogmaals werden geteld als de via de "winterslaapplaats" naar de "zomerslaapplaats" doorvlogen. Ook in de winter zijn zonder twijfel Merels gemist, al is het percentage vermoedelijk lager.

In september en oktober is slechts 1 van de drie telposten onderzocht waardoor het aantal aanwezige Merels in deze periode mogelijk 50 tot 100% hoger kan hebben gelegen dan in het getelde aantal. De in dit artikel genoemde zijn telkens minima.

Weersomstandigheden

De weersomstandigheden in 1988 worden vooral gekenmerkt door een zeer zachte winter waarin geen vorst of sneeuw van enige betekenis voorkwam. Een overzicht van de belangrijkste weersomstandigheden tijdens de tellingen wordt in bijlage 1 weergegeven.

Aantalsverloop

Het aantal Merels dat in 1985 en 1986 op de slaapplaats is geteld wordt weergegeven in tabel 1. Omdat geen van de tellingen volledig is, staat in de tabel tevens een schatting van het vermoedelijk aanwezige aantal. Deze schatting berust op percentages die in 1988 in dezelfde periodes van het jaar uit de diverse richtingen afkomstig waren.

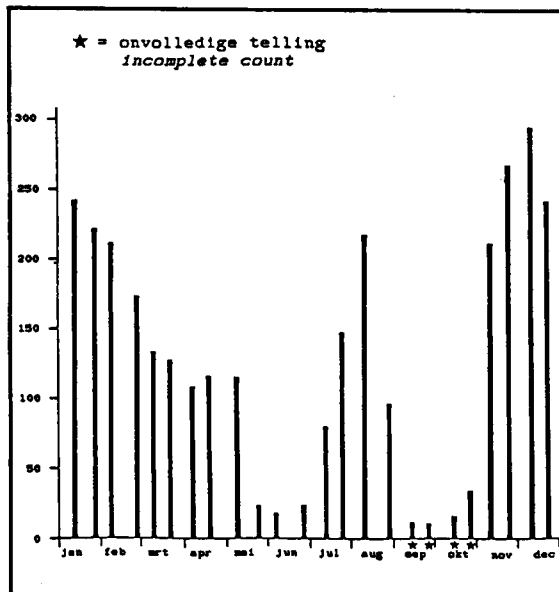
In 1988 sliepen begin januari bijna 250 exemplaren in het bosje, waarna het aantal in de loop van het seizoen geleidelijk afnam (figuur 2). In de eerste helft van mei, toen een groot deel van de broedvogels al druk bezig was met het verzorgen van de eerste vliegvlugge jongen, sliepen toch nog meer dan 100 vogels op de gezamenlijke slaapplaats. In de tweede mei-helft bleek het aantal overnachters aanzienlijk te zijn teruggelopen. Een klein aantal dieren bleef de slaapplaats trouw. Na half juni werd een lichte aantalsstijging opgemerkt die in juli en augustus flink doorzette. Deze toename was echter van korte duur omdat na een maximum van bijna 220

ex in de eerste helft van augustus, het aantal sterk daalde.

Tabel 1. Aantal Merels op de slaappleaats in het Bosplan in 1985-86 *Numbers of Blackbirds on the roost in 1985-86.*

Datum Date	geteld aantal counted number	geschat aantal estimated number
29+30-08-'85	129	137
24-09-'85	26	44
25+26-12-'85	129	166
13-02-'86	110	305
19-03-'86	22	50
9-04-'86	24	47
16-08-'86	41	80
19-09-'86	11	19
16-10-'86	36	93
13+14-11-'86	110	128
27-11-'86	98	239

In september en oktober zijn er helaas geen volledige tellingen verricht, maar er is wel vastgesteld dat de slaappleaats in gebruik bleef en dat het aantal Merels vanaf oktober weer steeg. Deze toename resulteerde in het begin van december in een maximum van bijna 300 Merels. De laatste decembertelling leek het begin van een weer afnemend aantal vogels in te leiden.

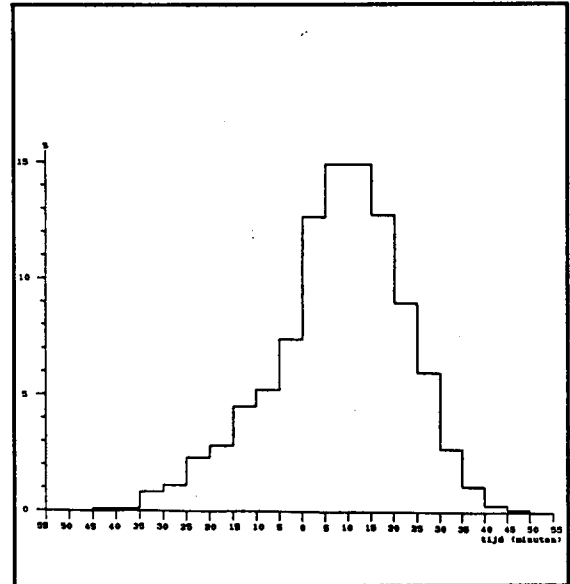

Figuur 2. Aantalsverloop van Merels op de slaappleaats in 1988. *Numbers of Blackbirds on the roost in 1988*

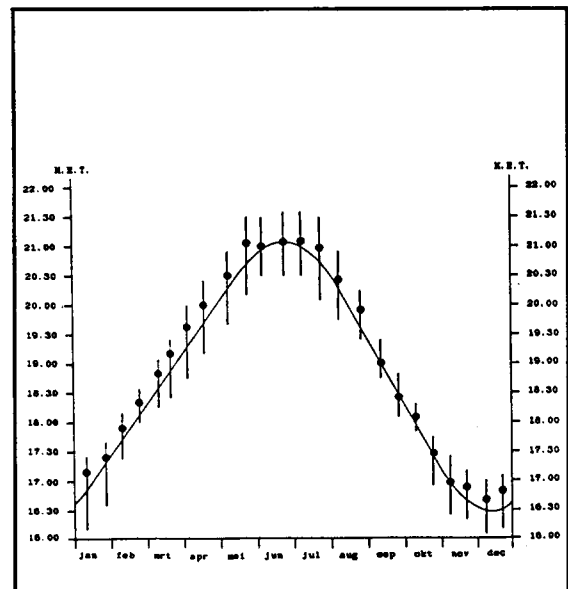
Aankomst

De eerste Merels kwamen in 1988 drie kwartier voor zonsondergang op de slaappleaats aan (figuur 3). Tot 50 minuten na zonsonder-

gang is nog aankomst van Merels vastgesteld. Het hoogtepunt van de slaaptrek valt kort na zonsondergang. De mediane aankomsttijd ligt 10.8 minuten na zonsondergang (s.d. 7.1 min, n=24).

Figuur 3. Aankomsttijd op de slaappleaats ten opzichte van zonsondergang (=tijdstip 0) in 1988. n=3951 *Time of arrival on the roost (t=0 is sunset).*

Figuur 4. Aankomsttijd op de slaappleaats in relatie tot het tijdstip van zonsondergang in 1988. Weergegeven zijn de mediane aankomsttijden (stippen) en de totale aankomstperiode (balken). *Median arrival times (dots) and total arrival times (bars) on the roost given in relation to times of sunset in 1988.*

Evenredig met het lengen en korten van de dagen in de loop van het jaar verschuift tevens het tijdstip waarop de Merels hun slaappleaats betrekken. Uit figuur 4 blijkt duidelijk dat het tijdstip van zonsondergang van grote invloed is op de timing van de slaaptrek. De totale tijdsduur van de aankomstperiode en de mediane aankomsttijd ten opzichte van zonsondergang is niet telkens gelijk. De aankomstperiode van 15 tot 85 minuten per avond. Het aantal Merels staat niet in verband met de duur van deze periode ($r_s = 0.2657$, $P > 0,05$, $n=12$), zoals wordt geïllustreerd in tabel 2.

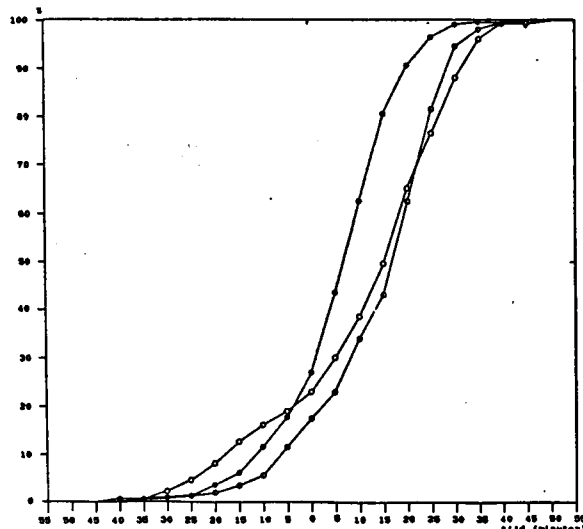
Tabel 2. Aantal Merels in relatie tot de tijdsduur van de aankomstperiode. Numbers of Blackbirds in relation to arrival period.

Datum Date	aankomstperiode arrival period	aantal Merels numbers of Blackbirds
8-2-'88	35 min.	71
10-3-'88	35 min.	16
6-5-'88	70 min.	71
22-5-'88	70 min.	20
8-8-'88	65 min.	86
9-8-'88	65 min.	219

Gemiddeld verstreken er 52,6 minuten tussen de eerste en de laatste Merels bij aankomst op de slaappleaats (s.d. 13.7 min, $n=66$). Naarmate de dagen lengen neemt de duur van de aanvliegperiode significant toe ($r_s = 0,5907$, $P < 0,05$, $n=24$). De mediane aankomsttijd laat echter geen verschuiving zien ten gevolge van het lengen of korten van de dagen ($r_s = 0,1747$, $P > 0,05$, $n=24$). Merels gaan in de zomermaanden dus gemiddeld even laat naar de slaappleaats als 's winters (ten opzichte van zonsondergang), maar arriveren zomers verspreid over een langere periode.

Ongeacht het seizoen, valt de duisternis op dagen dat de lucht zwaar bewolkt is eerder in dan op lichtbewolkte of onbewolkte dagen. Bij regen wordt dit effect nog versterkt. Hoe Merels op de lichtintensiteit reageren wordt geïllustreerd in figuur 5.

De mediane aankomsttijd ligt op onbewolkte en licht bewolkte avonden 15,6 minuten na zonsondergang, op half bewolkte avonden is dit 16,1 minuten en op zwaar bewolkte avonden 7,8 minuten na zonsondergang. Het verschil in mediane aankomsttijd tussen half bewolkte en zwaar bewolkte avonden is niet significant ($u = 0,5$, $P > 0,05$). Uit figuur 5 blijkt ook dat de eerste Merels bij zwaar bewolkt weer slechts vijf minuten eerder arriveren dan bij onbewolkt weer. Het eind van de slaaptrekperiode valt bij onbewolkt weer maar vijf minuten later dan bij zwaar bewolkt weer.

Figuur 5. Kumulative aankomsttijd op de slaappleaats ten opzichte van zonsondergang (=tijdstip 0) tot het bewolkingpercentage in 1988. Een open cirkel geeft lichte bewolking aan (0-25% bewolking, $n=1038$ Merels), een half open cirkel matige bewolking (25-75%, $n=483$), een gevulde cirkel zware bewolking (75-100%, $n=2430$).

Times of arrival in relation to overcast. The dots indicate degrees of overcast: open = clear sky, half open = partly clouded and filled = heavy overcast.

Merels richten zich bij de timing van de slaaptrek dus bijzonder sterk op het tijdstip van zonsondergang. De lichtomstandigheden spelen hierbij een ondergeschikte rol.

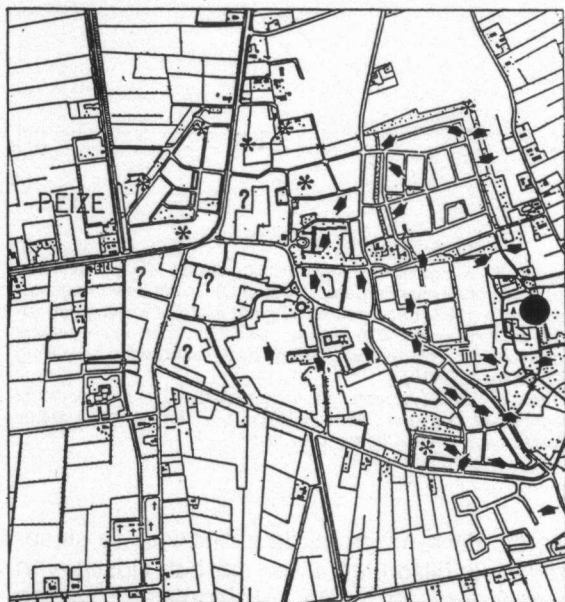
Herkomst en andere slaappleaatsen

Regelmatige speurtochtjes rond zonsondergang brachten in Peize, naast de belangrijke slaappleaats in het Bosplan, nog tenminste acht andere slaappleaatsen aan het licht (figuur 6). Geen van deze slaappleaatsen is regelmatig onderzocht. Het is daarom onbekend of ze continu gebruikt worden, wat de maximumaantallen zijn en wat precies de actieradius van deze slaappleaatsen is. Het aantal waargenomen Merels varieerde van vijf tot een tiental per slaappleaats. In de winter slapen naar schatting minimaal 100 Merels solitair of op de kleine slaappleaatsen buiten het Bosplan in Peize.

In sommige delen van het dorp lukte het niet om slaappleaatsen en/of duidelijke slaapvluchten te ontdekken. De hier aanwezige Merels overnachten mogelijk solitair.

De herkomst van Merels die de slaappleaats in het Bosplan gebruiken is vastgesteld door slaapvluchten op kaarten in te tekenen. We zien in figuur 6 dat zeker de helft van het

dorp tot het potentiële herkomstgebied behoort. Tot op 650 meter van de slaappleaats zijn Merels gezien die naar het Bosplan vlogen om daar te overnachten. Overigens is hiermee niet gezegd dat alle Merels binnen de actieradius van deze slaappleaats hier daadwerkelijk zullen overnachten. Er bevinden zich tenminste twee kleine slaappleaatsen in het potentiële herkomstgebied en solitair overnachtende Merels zijn meermalen binnen dit gebied waargenomen.

Figuur 6. Slaapvluchten en slaappleaatsen in Peize in 1988. Evening flights and roosts in 1988.

- ◆ = slaaptrekriching evening flights
- = hoofdslaappleaats main roost
- * = kleine slaappleaats small roost
- ? = situatie onbekend situation unknown

Discussie

Het gebruik van gemeenschappelijke slaappleaatsen door Merels wordt in "Vogels van Drenthe" (van Dijk & van Os 1982) kort aangestipt. Als periode wordt van september tot in april aangegeven, waarbij het aantal tot 100 ex kan oplopen.

In Peize zijn voor wat betreft merelslaaptrek alle bekende Drentse records gebroken. De slaappleaats werd het gehele jaar door gebruikt, en het aantal vogels kon oplopen tot 300 ex.

De avifauna's van de naburige provincies geven met betrekking tot merelslaaptrek min-

der informatie dan de Drentse. Uit Groningen zijn geen gegevens over merelslaaptrek bekend (Boekema, Glas & Hulscher 1983). De Friese avifauna noemt twee gevallen, waarbij maximaal 20-30 ex op een slaappleaats (Van der Ploeg *et al.* 1979). In Hustings *et al.* (1985) wordt voor heel Nederland begin juni tot in april genoemd als de periode waarin Merels van gemeenschappelijke slaappleaatsen gebruik maken. Ook naar Nederlandse begrippen is het gebruik van Merelslaappleaatsen in de broedtijd schijnbaar ongewoon. Buitenlandse bronnen noemen regelmatig dat merelslaappleaatsen het hele jaar door in gebruik kunnen zijn (Glutz von Blotzheim & Bauer 1988, Stephan 1985, Swann 1975).

Het aantal in Peize getelde Merels is vergeleken met buitenlandse waarnemingen niet extreem hoog. Slaappleaatsen van 500 en meer Merels worden door diverse auteurs genoemd. Op een slaappleaats in Zuidoost-Engeland zijn maar liefst 2000 merels geteld (Cramp 1988, Glutz von Blotzheim & Bauer 1988, Stephan 1985, Swann 1975).

Het aantal Merels dat in 1985 en 1986 op de slaappleaats in Peize is geteld, past vrij goed binnen het patroon van het aantalsverloop in 1988. We mogen op grond hiervan aannemen dat het patroon in grote lijnen waarschijnlijk jaarlijks gelijk is.

Doortrek van Merels uit Fenno-Scandiavië en NW-Rusland, in de periodes half september tot in november en van begin februari tot in april, met hoogtepunten in oktober en maart (SOVON 1987, Stephan 1985), komt niet tot uiting in het seizoenspatroon van de slaaptrek in het Bosplan. Dit maakt het aannemelijk dat voornamelijk de lokale populatie hiervan gebruik maakt.

De aantalsafname in de loop van de winter kan worden verklaard door sterfte. Daar komt in het voorjaar bij dat een deel van de territoriumhoudende Merels in het eigen territorium blijft overnachten. De relatief hoge aantallen in april en begin mei betreffen mogelijk broedvogels die in het eigen territorium nog geen geschikte slaappleaats hebben. Opmerkelijk is in dit verband dat de sterke afname van het aantal overnachtende Merels in de tweede helft van mei, samenviel met het moment waarop alle loofbomen en struiken volop in blad stonden (begin mei was dit nog niet het geval). Met het in blad komen van loofbomen en struiken neemt het aantal potentiële slaappleaatsen voor Merels enorm toe. Een aantal adulte vogels, waaronder diverse zingende mannetjes, trekt gedurende het broedseizoen naar de slaappleaats om er te overnachten. Onderzoek in Engeland heeft aangetoond dat zowel mannetjes als vrouwtjes

die daadwerkelijk nestelen, van gemeenschappelijke slaappleatsen gebruik kunnen maken (Swann 1975). In Peize is geen detailstudie verricht om met behulp van bijvoorbeeld kleurringen vast te stellen of de overnachtende Merels ook een nest of territorium bezitten. Op grond van het onderzoek in Engeland is dit niet uitgesloten.

Na eind juni zorgt het zelfstandig wordende merelkroost voor een flinke aantalstoename op de slaappleats. Op een slaappleats in Tilburg werd in 1984 en 1985 eveneens een aantalspiek in augustus opgemerkt, met aansluitend lagere aantallen in september en oktober (Moller & Pillot 1985). In Aberdeen werd op een merelslaappleats vastgesteld dat het percentage juveniele Merels vanaf juni sterk steeg om na de rui van lichaamsveren en vleugeldekveren (in augustus en september) weer snel af te nemen (Swann 1975). Het gebruik van de slaappleats door juveniele vogels kwam daar precies overeen met de ruiperiode.

Het is aannemelijk dat dit ook in Peize de verklaring vormt voor de piek in juli-augustus en de daarop volgende afname. De opbouw van het winterbestand begint in oktober.

Omdat zowel de winter 1987/88 als de winter 1988/89 zeer zacht waren en alle tellingen bij temperaturen boven het vriespunt plaats vonden kan alleen op grond van de telreeks uit 1988 niets gezegd worden over de invloed van vorstperiodes op het slaappleatsgebruik. De tellingen uit 1985 en 1986 bieden hierover wel aanknopingspunten.

De telling van 13 februari 1986 viel midden in een lange vorstperiode die op 4 februari begon en tot 5 maart zou duren. Er was in deze periode verschillende keren sprake van strenge vorst. Het aantal Merels, geschat op ruim 300, overtreft de februari-telling van 1988 ruimschoots. Dit kan er op wijzen dat tijdens de vorstperiodes een groter aantal Merels van de gemeenschappelijke slaappleats gebruik maakt.

De timing van de slaaptrek, volgens de waarnemingen in Peize primair beïnvloed door het tijdstip van zonsondergang, sluit goed aan op de literatuurgegevens. De relatie tussen de totale tijdsduur van de slaaptrekperiode en het lengen en korten van de dagen, komt overeen met de bevindingen van Stephan (1985) in Berlijn. Hij vond evenmin een verband tussen de lengte van de aankomstperiode en het aantal Merels op de slaappleats.

Diverse onderzoeken naar slaaptrek en slaappleatsen bij vogels wijzen op een duidelijk verband tussen de lichtintensiteit (bewolkingspercentage) en het tijdstip van aan-

komst op de slaappleats. Dit is o.a. vastgesteld bij Grutto's *Limosa limosa* en Spreeuwen *Sturnus vulgaris* (Piersma 1983, Gallacher 1978).

In afwijking tot de ondergeschikte rol die de actuele lichtintensiteit op de mediane aankomsttijdstip van Merels in Peize blijkt te hebben, noemt Stephan (1985) dat de lichtsterkte wel degelijk van invloed op de timing van de slaaptrek kan zijn. Het mediane slaaptrektijdstip laat bij Merels in Peize geen verandering zien ten gevolge van het lengen of korten van de dagen. Dit wijkt af van de situatie bij verschillende andere vogelsoorten. Het is bijvoorbeeld bekend dat Spreeuwen, Kauwen *Cornus monedula* en Bruine Kiekenieven *Circus aeruginosus* op de lange dagen in de zomermaanden ten opzichte van zonsondergang eerder op de slaappleats aankomen dan op korte dagen (Gallacher 1978, Aschoff & Von Holst 1960, en Altenburg et al. 1982). Bij de Grutto is precies het omgekeerde beschreven: deze komt op lange dagen juist relatief later op de slaappleats aan (Piersma 1983). Het verschil tussen al deze vogelsoorten en de Merel kan wellicht worden gezocht in hormonale regulatie van het slaaptrekgedrag van deze vogels.

De ontdekking van nog tenminste acht kleinere slaappleatsen in Peize lijkt in het licht van de eerder beschreven omissies in de Noord-Nederlandse avifauna's bijzonder. Het staat echter vast dat merelslaappleatsen algemeen voorkomen. Eigen waarnemingen van merelslaaptrek zijn gedaan in Leek, Roden, Groningen en Haren. Dit betreft geen speurwerk maar gewoon een aantal losse waarnemingen. Door Glutz von Blotzheim & Bauer (1998) en door Stephan (1985) wordt gezegd dat merelslaaptrek met verstedelijking samenhangt en dat grotere plaats meerdere slaappleatsen hebben. Ook een klein dorp als Peize blijkt diverse slaappleatsen te bezitten. In de literatuur wordt aangegeven dat de actieradius van een merelslaappleats meestal 1 km bedraagt, maar tot 4 km komt soms voor (Glutz von Blotzheim & Bauer 1988, Stephan 1985). Gezien de grootte van het dorp is de afstand tot de slaappleats in het Bosplan voor Merels geen reden om meerdere slaappleatsen te gebruiken. Dit maakt het waarschijnlijk dat de aanwezigheid van slaappleatsen in Peize samenhangt met de 'stedelijke' structuur van de diverse wijken. Alle kleinere slaappleatsen in Peize zijn aangetroffen in ruim opgezette delen van wijken met vrijstaande woningen en veel groenvoorzieningen. Een groot aantal groenblijvende struiken op deze plaatsen voorziet de Merels van een ruime keus aan overnachtingsmogelijkheden. In een dergelijk,

welhaast ideaal, merelbiotoop kunnen veel Merels ook in de winter een eigen territorium behouden (Stephan 1985). Deze vogels overnachten wellicht liever in of nabij hun eigen territorium dan een slaapvlucht naar het Bosplan te ondernemen. Het deel van het dorp waarbinnen slaapvluchten naar het Bosplan zijn gezien, bestaat deels uit de oude dorpskern en deels uit nieuwbouwwijken die na 1970 zijn aangelegd. De dorpskern heeft een open structuur maar de groenvoorzieningen bestaan er grotendeels uit gazons. Dichte bossages met groenblijvende struiken komen hier veel minder voor dan in de eerder beschreven delen van het dorp. De nieuwbouwwijken hebben over het algemeen kleine tuintjes waarin Merels zeker geen optimaal biotoop vinden. Gebrek aan geschikte slaappleaatsen om solitair of in kleine groepjes nabij het eigen territorium te overnachten kan de vogels uit dit dorpsdeel naar de grote slaappleaats in het Bosplan dwingen. De aantalsafname die in mei is opgemerkt valt niet toevallig samen met het in blad komen van loofbomen en struiken. Ook het feit dat Merels in de zomermaanden niet in het Sparrebosje, maar in dicht struweel van jonge Eiken en Berken slapen, maakt duidelijk dat niet de boomsoort maar een beschutte slaappleaats van belang is. Het zomergebruik wordt hiermee niet verklaard. In de zomer is er immers vrijwel overal in het dorp volop slaapgelegenheden. De constatering van Swann (1975) dat het aantal juveniele Merels op een slaappleaats in Aberdeen juist in hun rui-periode sterk toenam, is op dit punt van belang. Jonge Merels zijn in Peize pas op een leeftijd van anderhalve maand op de slaappleaats aangekomen. Op deze leeftijd zijn de jongen volledig uitgegroeid en kunnen ze zich zelfstandig redden (Stephan 1985). Het is goed mogelijk dat de jongen op deze leeftijd uit de territoria van hun ouders verdreven worden naar minder goede biotopen. Swann (1975) vond in Aberdeen een groot verschil in leeftijdsratio op slaappleaatsen in goede en minder goede "merelwijken". Op de beste plaatsen kwamen vooral volwassenen voor, de minder goede plaatsen werden door 1e jaars Merels bezet. Dit dwingt de jonge dieren om op een gemeenschappelijke slaappleaatsen te overnachten. Omdat Merels tijdens de rui weinig actief zijn (Stephan 1985) kunnen ze energie besparen door op de slaappleaats informatie uit te wisselen over gunstige voedselgebieden. Vooral voor Merels die geen eigen territorium bezitten kan dit van belang zijn. Door Stephan (1985) wordt aangegeven dat vooral volwassenen in de winter een territorium bezetten en verdedigen (als de omstandigheden dit toelaten)

en dat veel jonge Merels gedwongen zijn tot een min of meer zwervend winterleven. Omdat het aantal Merels op de slaappleaats tijdens de vorstperiodes toeneemt, is het mogelijk dat voedselgebrek de dieren dwingt tot het opgeven van hun eigen territorium om op de slaappleaats nieuws te vergaren over andere keukens.

Samenvattend kan aan het gebruik van merel-slaappleaatsen mogelijk de volgende betekenis worden toegekend:

door gebrek aan overnachtingsplaatsen en/of voedsel worden Merels 'gedwongen' om van gemeenschappelijke slaappleaatsen gebruik te maken. Slaaptrek bij Merels is dan een armoede-verschijnsel: bij gebrek aan beter.

Dankwoord

Zonder de hulp van Aart van der Spoel, die een aantal tellingen heeft verricht, was het niet mogelijk geweest om in 1988 uit alle maanden waarnemingen te verzamelen.

Summary

Counts on a communal roost of Blackbirds at Peize (N. Drenthe) during jan-dec 1988, show that the roost was used throughout the year. Peak winter numbers at the roost were 250 in January, followed by a drop to lower summer levels in May (fig. 2). In late summer the use of the roost increased temporarily, when moulting juveniles are thought to be comprising most of the roost population (cf. Swann 1975). The winterpopulation was build up in November and reached a maximum of almost 300 Blackbirds in December.

There is a strong correlation between the time of arrival at the roost and sunset throughout the year (fig. 3,4). Though the arrival on different conditions of overcast show some influence of light-intensity (fig. 5), differences in median arrival-times are not significant. It is argued that the lack of good roosts or food forces Blackbirds to use the communal roost. This means that the local habitat determines the choice between roosting either solitary or communal.

Literatuur

ALTENBURG, W. *et al.* 1982. Polygamy in the Marsh Harrier, *Circus aeruginosus*: individual variation in hunting performance and number of mates. *Behaviour* 79: 272-312.

ASCHOFF, J. & VON HOLST D. 1960. Schlafplatzflüge der Dohle, *Corvus monedula*. *Proc. int. orn. Congres.* 12: 55-70.

- BOEKEMA, E.J., GLAS P. & HULSCHER J.B. 1983. De vogels van de provincie Groningen. Wolter-Noordhoff/Bouma's Boekhuis, Groningen.
- CRAMP, S. (ed.) 1988. The birds of the Western Palearctic, Vol. V. Oxford Univ. Press, Oxford.
- VAN DIJK, A.J. & VAN OS B.L.J. 1982. Vogels van Drenthe. Van Gorcum, Assen.
- GALLACHER, H. 1978. De Spreeuw. Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen.
- GLUTZ VON BLOTZHEIM, U.N., & BAUER, K.M. 1988. Handbuch der Vögel Mitteleuropas, 11/II. Aula Verlag, Wiesbaden.
- HUSTINGS, M.F.H. *et al.* 1985. Vogelinventarisatie: achtergronden, richtlijnen en verslaglegging. Pudoc/Vogelbescherming, Wageningen/Zeist.
- MOLLER/PILLOT, H. 1985. Vogels in het Leypark, XIX. Een merelslaapplaats. De oude Ley 8: 16-18.
- PIERSMA, T. 1983. Gezamenlijk overnachten van Grutto's *Limosa limosa* op de Mokkebank. *Limosa* 56: 1-8.
- VAN DER PLOEG, D.T.E. *et al.* 1979. Vogels in Friesland deel 3. De Tille, Leeuwarden.
- SOVON, 1987. Atlas van de Nederlandse Vogels. SOVON, Arnhem.
- STEPHAN, B. 1985. Die Amsel. A. Ziemsen Verlag, Wittenverg Lutherstadt.
- SWANN, R.L. 1975. Seasonal variations in suburban Blackbird roosts in Aberdeen. *Ring and Migration* 1: 37-42.

PETER VENEMA
POELAKKERS 1,
9321 EW PEIZE.

Bijlage 1. Weersomstandigheden op de teldata in 1988.
Weatherconditions during the counts.

Van de temperatuur en het bewolkingspercentage is op grond van eigen notities per maand het gemiddelde berekend, gerekend naar de zes teldata. Van de neerslag is het aantal teldagen weergegeven waarop neerslag voorkwam. (s.d.= standaardafwijking).

maand	temp (s.d.)	neerslag	bewolking
januari	7,1 (1,9)	3	65,7
februari	4,8 (2,2)	1	73,7
maart	7,8 (2,7)	2	85,0
april	13,5 (3,8)	0	26,2
mei	16,1 (2,5)	0	34,4
juni	15,5 (2,7)	1	82,8
juli	20,1 (2,2)	0	46,6
augustus	17,8 (3,6)	0	44,2
september			
oktober			
november	5,8 (2,8)	2	77,1
december	6,7 (1,6)	1	78,5

